

УДК 351.741

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-46-2-271-282>

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Татаренко Г. В., Денисенко Г. О.

PROSPECTS OF ESTABLISHING MILITARY POLICE IN UKRAINE

Tatarenko H.V., Denysenko H.O.

Анотація. У статті, з урахуванням історичного аспекту проблеми та міжнародного досвіду, висвітлюються підстави, аргументи на підтримку та заперечення щодо законодавчих ініціатив про створення військової поліції, як важливого складового елемента в системі правоохоронних органів у сучасних збройних силах; розглядається роль військової поліції у забезпеченні військового правопорядку, включаючи превентивні заходи, діяльність під час воєнних конфліктів та у мирний час; організаційні та функціональні особливості здійснення діяльності військової поліції за кордоном.

Ключові слова: поліція, військова поліція, Державне бюро військової юстиції.

Актуальність теми. Процес реформування і удосконалення системи правоохоронних органів України повинен враховувати виклики, пов'язані з існуванням сучасного російсько-українського збройного конфлікту та можливих майбутніх загроз для нашої держави. Після початку у 2014 р. збройної агресії проти України з боку росії у вітчизняному правовому просторі почалося активне обговорення перспектив створення Військової поліції – органу у складі збройних сил України, який спроможний забезпечувати правопорядок та воїнську дисципліну. Вбачається, що військова поліція сприятиме вдосконаленню організації забезпечення правопорядку та законності у Міністерстві оборони та Збройних Силах України, правоохоронних органах спеціального призначення та інших військових формуваннях, створить можливості ефективно та оперативно вести розслідування найпоширеніших військових злочинів, що позитивно вплине на рівень національної безпеки держави. Окрім того, серед причин

необхідності створення військової поліції – громіздка та неефективна процедура притягнення до відповідальності військовослужбовців, що скоїли адміністративні правопорушення. Військова поліція буде здійснювати досудове розслідування військових злочинів, скоєних у тому числі в прифронтовій зоні; діяльність щодо запобігання та припинення військових злочинів згідно з нормами Кримінального процесуального кодексу України та військових статутів; захист прав військовослужбовців; захист державного майна та виконання покарань.

Метою дослідження є висвітлення стану та перспектив створення нового правоохоронного формування у складі Збройних сил України – військової поліції, шляхом аналізу поданих на розгляд Верховної Ради України законопроектів № 6569 від 28.01.2022 та № 6569-1 від 15.02.2022 р. [1; 2]

Огляд останніх наукових досліджень і публікацій показує постійний інтерес до

питань, що стосуються забезпечення правопорядку у Збройних Силах України та реформи органів, у сфері військової юстиції. Цим питанням приділяється увага у роботах таких науковців: П. П. Богуцького, Б. В. Бабіна, О. Ф. Волкова, С. І. Дячука, О. О. Зархіна, В. Коломієць, О.О. Котляренко, І. І. Кузьмич, А. В. Матіоса, О. І. Медведька, М. І. Мельника, В. І. Німченка, С. Ю. Полякова, Б. М. Ринажевського, М. С. Туркота, М. І. Хавронюка, В. О. Шамрая, В. П. Шевченка, В. Ю. Щербатих та ін.

Виклад основного матеріалу. Наразі в Україні діє спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України (далі – ЗСУ) – Військова служба правопорядку (далі - ВСП), яка з 2002 року слідкує за порядком в армії, дотриманням військовослужбовцями Статуту Збройних сил, запобігає кримінальним правопорушенням серед військовослужбовців, зокрема розкраданню армійського майна, а також здійснює протидію диверсіям і терактам на військових об'єктах. Саме на базі ВСП планується створити Військову поліцію та передати їй окремі повноваження з оперативно-розшукової діяльності та досудових розслідувань воєнних злочинів у зоні бойових дій.

Розмірковування про необхідність створення військової поліції розпочалися ще з 2008 р., зокрема «Концепцію реформування кримінальної юстиції України», було передбачено перетворення Служби правопорядку Збройних Сил України у Військову поліцію та віднесення до її компетенції розслідування військових злочинів (див. Указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів») [3].

У 2016 році, було підписано Указ Президента України №240/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» у якому, у якості оперативної цілі 3.7, передбачено реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у Військову поліцію, у результаті чого було б законодавчо визначено питання реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у Військову поліцію, закріплено її загальну структуру та її основні функції з наданням права здійснювати досудове розслідування злочинів, вчинених військовослужбовцями Збройних Сил України проти встановленого порядку несення військової служби, та права ведення оперативно-розшукової діяльності, її організаційна структура оптимізована відповідно до нової структури Збройних Сил України [4]. У 2019 р. Президент Володимир Зеленський доручив керівництву Міністерства оборони створити військову поліцію і, до 31 грудня 2019 р., «впровадити нову об'єднану систему керівництва та управління силами оборони, що відповідатиме стандартам НАТО. Крім того, у структурі Міноборони має бути створений сучасний ефективний правоохоронний орган – Військова поліція» [5]. Але, незважаючи на здавалося б сформоване правове підґрунтя, для прийняття відповідного закону – такий акт прийнятий не був.

На сьогодні існує декілька законопроектів щодо створення Військової поліції, кожен з яких отримав низку критичних зауважень від профільних відомств, серед яких Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України та Державне бюро розслідувань. Такими законопроектами є: проект Закону України "Про Військову

поліцію" № 1805 від 21.01.2015 (відхилили та зняли з розгляду), проект Закону України «Про Державне бюро військової юстиції» (№ 6569 від 28.01.2022 – опрацьовується в комітеті з питань правоохоронної діяльності) та проект Закону України «Про Військову поліцію» 6569-1 від 15.02.2022 р. - також опрацьовується в комітеті з питань правоохоронної діяльності.

Було прийнято за основу (16.02. 2022 р.) «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо зміцнення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони» [6]. Це комплексний пакет змін, який удосконалює процедури оборонного планування з урахуванням досвіду НАТО й держав-членів ЄС, зокрема він передбачає створення умов для прискорення прийняття рішення про створення Військової поліції.

Створення Військової поліції викликало широку дискусію серед правників, практиків та законодавців. Серед аргументів на користь створення військової поліції можна виділити наступні.

Діюча сьогодні ВСП немає жодних повноважень щодо здійснення оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування військових кримінальних правопорушень і притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Наразі повноваження ВСП переважно стосуються лише військовослужбовців та працівників ЗСУ. Але є потреба в тому, щоб це поширювалось і на військовослужбовців інших формувань – Національної Гвардії, Державної прикордонної служби, Державної служби спеціального зв'язку та інформації тощо.

Співробітники ВСП мають не достатньо високого рівня фахової компетентності. Відповідно ефективність діяльності ВСП щодо розслідування військових злочинів є низьким. Військові злочини наразі розслідує ДБР. Однак його слідчі переважно не є військовослужбовцями і не завжди можуть вести слідство в зоні бойових дій. Центр оборонних стратегій зазначає, що більше 50% кадрів ДБР – це ті, що взагалі не працювали раніше в правоохоронних органах. Військові злочини є лише одним з напрямків роботи ДБР, який створює додаткове навантаження та може бути виведений з компетенції бюро і підпорядкований військовій поліції. Планується, що співробітниками військової поліції переважно стануть військовослужбовці офіцери із юридичною освітою, юридичним стажем та відповідною кваліфікацією щодо розслідування військових злочинів, які отримають відповідні оперативно-процесуальні повноваження. Такі військовослужбовці краще розумітимуть особливості вчинення злочинів під час проходження військової служби, а також причини і мотиви окремих конфліктів в колективах.

Прихильники створення військової поліції виокремлюють і політичну складову рішення та наводять приклад країн НАТО, де цей орган успішно функціонує, говорять про те, що Україна, як майбутній член альянсу, вже зараз повинна врахувати такий досвід. В усіх країнах-членах НАТО досудове розслідування за фактом скоєння злочину у військовому середовищі проводять самі військові поліцейські, а не цивільні, як в Україні. Військова правоохоронна система Альянсу базується на трьох принципах: патрулювання, досудове розслідування й дотримання законності та порядку під час ведення бойових дій з дотриманням норм міжнародного гуманітарного права. Україна, як держава що має, нажаль, унікальний досвід

збройного конфлікту та стикається з великою кількістю військових злочинів, може використати досвід Альянсу та поділитися власним.

Аргументи проти створення військової поліції переважно базуються на аналізі запропонованих законопроектів та виокремлені їх пробілів, колізій, звуженого характеру регулювання правовідносин. Науково-експертні висновки містять суттєві зауваження з якими важко не погодитися і які є у багато в чому спільними для обох законопроектів.

Аналіз альтернативних законопроектів показує що між ними є багато спільного, зокрема щодо визначення статусу відповідного органу (чи то це буде «військова поліція» чи «Державне бюро військової юстиції»), як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Зокрема щодо встановлення статусу такого органу як центрального органу виконавчої влади шляхом прийняття окремого закону тут слід зазначити, що відповідно до п. 9-1 ч. 1 ст. 116 Конституції України повноваження щодо утворення, реорганізації та ліквідації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади відповідно до закону та в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади, покладається на Кабінет Міністрів України. Вказані конституційні норми знайшли своє відображення у положеннях Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 5 вказаного Закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади утворюються, реорганізуються та ліквіднуються Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, а згідно з ч. 3 ст. 3 того ж Закону положення про міністерства, інші центральні органи виконавчої влади затверджує Кабінет Міністрів України [7]. Тому покладена в основу законопроектів ідея

утворення та функціонування центрального органу виконавчої влади поза волевиявленням Кабінету Міністрів України має ознаки втручання в його конституційну компетенцію і суперечить конституційній моделі побудови і функціонування системи органів виконавчої влади та положенням чинного законодавства, що регулює діяльність цієї системи органів. Ця позиція відображена і у рішенні Конституційного Суду України, від 2 березня 1999 року № 2-рп/99 зазначив, що законами України можуть регулюватися питання, «вирішення яких відповідно до Конституції України не належить до повноважень інших органів державної влади або органів місцевого самоврядування» [8].

З огляду на викладене вище, прийняття Верховною Радою України закону про окремо взятий центральний орган виконавчої влади викликає вагомі сумніви щодо конституційності таких дій. Варіантом вирішення відповідної проблеми у тому напрямі, який пропонується у законопроекті, могло б бути внесення до Конституції України змін, які передбачили би існування в системі органів державної влади не тільки таких державних органів зі спеціальним статусом, але й органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, до числа яких могло б відноситись «військова поліція» чи «Державне бюро військової юстиції», а також чітко визначали б правила правового регулювання діяльності таких органів.

Проектом закону «Про Військову поліцію» пропонується надати Президенту України (Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України) наступні повноваження: призначати Голову ВП у випадку неможливості проведення засідань Кабінету Міністрів України під час воєнного стану (ч. 1 ст. 7 проекту); підписувати контракт про військову службу з Головою ВП (ч. 4 ст. 7 проекту); надавати згоду на

звільнення Кабінетом Міністрів України Голови ВП та звільнення Голови ВП під час воєнного стану (ч. 6 ст. 7 проекту); погоджувати призначення та звільнення з посади заступника Голови Військової поліції – директора департаменту розслідувань та спеціальної превенції, заступника Голови Військової поліції – директора департаменту військової поліції та заступника Голови Військової поліції (ч. 1 ст. 9 проекту); затверджувати положення про проходження військової служби громадян України у Військовій поліції (ч. 3 ст. 12 проекту). Проте такі приписи суперечать положенням ст. 106 Конституції України, за змістом якої повноваження Президента України вичерпно визначаються у Конституції України [9]. Таке розуміння цієї конституційної норми неодноразово викладалось у рішеннях Конституційного Суду України, де, зокрема, зазначено, що: повноваження Президента України визначаються виключно Основним Законом України і не можуть бути розширені законом або іншим нормативноправовим актом (рішення від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003, від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004, від 17 грудня 2009 року № 32-рп/2009, від 13 червня 2019 року № 5-р/2019); норми однозначно вказують на те, що встановлений у Конституції України перелік повноважень глави держави, зокрема й щодо призначення посадових осіб органів, визначених Конституцією України, є вичерпним (п.п 2.2 п. 2 мотивувальної частини рішення від 28 серпня 2020 року № 9-р/2020) [10]

Проектами передбачено наділення військової поліції чи Державного бюро військової юстиції досить широкими повноваженнями, які можна умовно поділити на: правоохоронні функції (стосуються попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень); контрольні функції (здійснення державного нагляду (контролю)

за діяльністю ЗСУ, інших військових формувань, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України та ін.); охоронні та військові повноваження; функції фінансового аудиту.

Законопроекти пропонують наділяти військову поліцію чи Державне бюро військової юстиції функціями щодо попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів, кримінальних проступків, віднесених до їх підслідності, із зазначенням виключень певних статей за окремими розділами КК, зокрема це правопорушення

1) проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (далі – КК);

2) проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, крім злочинів, передбачених 436-1, 443-447 КК;

3) вчинених військовослужбовцями військових формувань, розвідувальних та правоохоронних органів України;

4) вчинених у співучасті, якщо хоча б один із співучасників є особою, зазначеною в п. 3 ч. 7 ст. 216 КПК;

5) вчинених на території військових частин, установ, організацій, інших об'єктів постійної і тимчасової дислокації Збройних Сил України та інших створених відповідно до законодавства України військових формувань, органів військового управління, Служби безпеки України, Управління державної охорони України, розвідувальних органів, центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізацію державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, 5 охорони державного кордону, космічної діяльності;

б) кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та злочинів проти власності, предметом посягання яких є військове майно, а також пов'язаних із виконанням державного оборонного замовлення (п. 7 ч. 4 ст. 216 КПК у редакції проекту реєстр. № 6570).

Необхідно зазначити, що на сьогодні розслідування кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень), крім кримінальних правопорушень, передбачених ст. 422 КК, є прерогативою Державного бюро розслідувань (див. п. 3 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», п. 3 ч. 4 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України).

Окрім правоохоронних функцій (попередження, виявлення, припинення та розслідування відповідних кримінальних правопорушень), на ДБВЮ пропонується покласти повноваження щодо здійснення державного нагляду (контролю) діяльності ЗСУ, інших військових формувань, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Головного управління розвідки МОУ та ін. (див. ст. ст. 1, 5, п. 7 ч. 1 ст. 8, п. 5 ч. 2 ст. 10, ч. ч. 2, 3 ст. 18 та ін. проекту). Відомо, що контроль є однією з найважливіших функцій держави. Його зміст полягає у спостереженні за законністю і доцільністю діяльності, наданні їй оцінки з правових, наукових, соціально-політичних, організаційно-технічних та інших позицій. Тобто, якщо розглядати функцію державного нагляду (контролю) ДБВЮ з точки зору доцільності, то у такому випадку зазначений державний орган фактично «перебирає» на себе відповідні контрольні функції Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України,

а також інших державних органів (Ради національної безпеки і оборони України, Міністерства оборони України та ін.). Якщо ж говорити про нагляд (контроль) за законністю діяльності тих чи інших державних інституцій, то тим самим фактично повертається скасована Верховною Радою України ще 14 жовтня 2014 року функція загального нагляду прокуратури над військовими формуваннями і сферою військово-промислового комплексу (див. п. 9 розділу XV «Прикінцеві положення» Конституції України, Закон України «Про прокуратуру»).

Крім того, працівників ДБВЮ пропонується наділити давно вже скасованими прокурорськими засобами реагування, зокрема, щодо винесення постанови про призначення перевірки та припису про усунення порушень закону (див. зауваження до ст. ст. 21, 22 законопроекту).

Надання таких повноважень потребує чіткого розмежування компетенцій між відповідними органами та може створити підвищені корупційні ризики, пов'язані з концентрацією усіх зазначених повноважень в одному органі державної влади.

Законопроекти потребують доопрацювання термінологічного апарату. Навіть відносно найменування майбутнього органу та виокремлення його серед системи центральних органів виконавчої влади виникають незгодження: наразі систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до яких відносять бюро, служби, агентства, інспекції. Так, у разі якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень, центральний орган виконавчої влади може утворюватися як бюро (див. ст. 17 Закону України «Про

центральні органи виконавчої влади»). Тому, на нашу думку, зважаючи на передбачені проектом функції військової поліції та відмінність правового статусу особового її складу від поліцейських, визначення нового запропонованого проектом державного органу як «військова поліція» є не зовсім вдалим, більш доречним є назва «Державне бюро...», але термін «військової юстиції» якій запропоновано законопроектом є занадто широким за змістом. Юстиція це «Сукупність державних органів, що займаються судочинством» [11] «Військова юстиція – це окрема правова система, яка застосовується до військовослужбовців, а в деяких випадках – і до цивільних осіб, діяльність яких тісно пов'язана зі збройними силами. Головною метою військової юстиції є збереження дисципліни, належного порядку в збройних силах та забезпечення їх боєздатності» [12, С.8.] Можливо більш доречним використовувати назви які відомі міжнародній спільноті – жандармерія (фр. gendarmerie, от фр. gens d'armes, — «люди зброї») історично відомий термін і для України, карабінери.

Специфічні назви відносно виокремлення за функціональним призначенням державних органів, що займаються розслідуванням військових злочинів є характерними для багатьох західних країн, у тому числі країн-членів НАТО. Зокрема Польща, Франція, Туреччина, Румунія використовують назву «жандармерія», Італія, Болівія - карабінери, військо карабінерів у Молдові, Німеччина має воєнну поліцію, співробітники якої іменуються фельд'єгерами. у Швейцарії працюють військові суди і військова прокуратура. У Швейцарії є підрозділи військової поліції та окрема військова прокуратура та військові суди, які користуються у своїй роботі положеннями

військового кодексу Швейцарії, що передбачає військові злочини.

У світі формуються загальноприйняті стандарти для правоохоронних органів у військовій галузі. Кожна країна самостійно визначає структуру та підпорядкування правоохоронних і військових підрозділів, враховуючи свої національні особливості. При обранні моделі побудови майбутньої військової поліції вітчизняний законодавець повинен враховувати особливості українського конституційного регулювання та визначати статус військової поліції як центрального органу виконавчої влади діяльність якого буде координуватися через Міністра оборони України. У якості найбільш близького до вітчизняних реалій зразка діяльності військової поліції можна розглядати досвід Польщі, де військова жандармерія - сили військової поліції Польщі, що діють як самостійна частина польських збройних сил на підставі Закону «Про Військову жандармерію та інші правоохоронні органи». У 2007 році Військова жандармерія Польщі набула статусу партнера Європейських сил жандармерії, а з 2015 року стала повноправним членом.

У Сполучених Штатах Америки формування органів військової поліції (Military police) розпочалося на початку XIX століття, а з вересня 1941 р. почав діяти самостійний підрозділ американський корпус військової поліції, який у подальшому було задіяно майже в усіх військових операціях, що проводилися США. Законодавчу основу, що регулює діяльність військової поліції у США складають Конституцію США та поправки до неї, Звід федерального законодавства (розд. 32 «Національна оборона» та розд. 10 «Збройні сили»), Єдиний кодекс військової юстиції та ряд підзаконних нормативно-правових актів - польових статутів FM (Field manuals). Військова поліція США входить до

складу військової юстиції США. Загальна чисельність військової поліції США з урахуванням резервістів становить близько 30 тис. осіб. Офіцерський корпус формується із випускників військових академій та курсів позавійськової підготовки офіцерів резерву при вищих навчальних закладах. Офіцери навчаються у школі військової поліції (Форт-Макклелан, штат Алабама), та мають можливість підвищувати свою кваліфікацію у командно-штабному та армійському військових коледжах. Основними категоріями військовослужбовців у структурах військової поліції є офіцер, уорент-офіцер, до рядового складу входять посади військових поліцейських, спецагентів, спеціалістів з роботи з населенням та інструктори з кінології. До проведення оперативних заходів залучається спеціальний резерв слідчих. Безпосереднє керівництво діяльністю військовою поліцією покладено на начальника військової поліції - заступника генерального інспектора сухопутних військ.

Структура військової поліції США представлена окремими бригадами та батальйонами у складі армійських корпусів, а також ротами у складі дивізій. Кожен вид американських збройних сил формує свої сили військової поліції. У повітряних силах США сформовані ескадрильї військової поліції, а воєнно-морських силах та морській піхоті США поліцейські функції виконують підрозділи сил безпеки, зведені у два батальйони морської піхоти, власну правоохоронну структуру створено у складі берегової охорони. Воєнізовані патрулі залучаються до охорони портів та узбережжя. Крім військової поліції в армії США функціонує поліція, спеціалізується на забезпеченні правопорядку серед цивільного персоналу сухопутних військ.

Функції військової поліції США полягають у підтриманні дисципліни в гарнізонах та на базах; розслідування

військових злочинів; охороні об'єктів; регулюванні дорожнього руху; ліквідація або наданні сприяння у ліквідації хвилювань серед цивільного населення, у тому числі й у тих країнах, де дислокуються частини і підрозділи Збройних сил США; проведенні антитерористичних заходів. У воєнний час військова поліція здійснює охорону та оборону основних та передових командних пунктів дивізій та корпусів, ведення розвідки та охорону тилового району, регулювання руху на дорогах та водних шляхах, контроль за переміщенням біженців, виявлення та затримання дезертирів, інтернування цивільних осіб. Під час залучення військової поліції до безпосередніх бойових дій одним із завдань є надання допомоги командирам у межах своєї компетенції у прийнятті рішень у бойовій обстановці; підрозділи військової поліції можуть виконувати окремі бойові завдання тактичного характеру; здійснювати заходи з утримання військовополонених, забезпечення їхньої безпеки та гуманного поводження з ними. Таким чином, слід відзначити зростання ролі військової поліції як ефективного компонента військових контингентів, призначених для виконання миротворчих завдань.

Структура та підпорядкованість військової поліції різних країн світу відрізняється різноманітністю. За підпорядкованістю військової поліції виділяють наступні варіанти: підпорядкування з єдиною вертикаллю управління, коли поліція підпорядковується безпосередньо міністру оборони (англосаксонська модель); пряме підпорядкування підрозділів воєнної поліції командирам військових з'єднань (німецька модель); подвійне підпорядкування міністру оборони та міністру внутрішніх справ (франко-італійська модель); повне підпорядкування міністру внутрішніх справ (аргентинсько-чилійська модель); безпосереднє

підпорядкування вищому державному та воєнному керівництву держави (китайська модель) тощо. Наприклад, військова поліція Ізраїлю підпорядковується Управлінню особового складу Генерального штабу ЦАХАЛу.

У якості міжнародних правоохоронних організацій, які мають компетенцію щодо розслідування військових злочинів можна навести приклад Європейського Союзу де діє Асоціація сил поліції та жандармерії країн Європи та Середземного моря (FIEP) і Європейські сили жандармерії. Статус цієї організації регулює Фельзенська угода, від 18 жовтня 2007. Саме Європейська жандармерія відіграє роль військової поліції (жандармерії), чие завдання не допустити кризових ситуацій на території держав Європейського союзу. До складу організації входять представники Італії, Франції, Іспанії, Португалії, Голландії, Румунії, Польщі. Литва має статус партнера, Туреччина - спостерігача. Національна гвардія України отримала статус повноправного члена Асоціації сил жандармерії і поліції країн Європи й Середземномор'я у 2017 році.

Віденським документом 2011 року про заходи щодо зміцнення довіри та безпеки, учасницею якої є Україна, передбачені заходи щодо співробітництва та обміну досвідом між державами учасницями, зокрема і щодо створення, реформування та діяльності відповідних структур. Зокрема, на реалізацію положень Віденського документу спрямовані «Основні заходи у рамках Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО», які передбачають реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у Військову поліцію та визначають відповідальний орган - Міністерство оборони України. До речі саме підрозділи військової поліції забезпечують правопорядок в країнах НАТО, а керівним НАТО, який регулює діяльність військової

поліції країн-членів Альянсу є Доктрина військової поліції 2019 року (NATO STANDARD AJP-3.21 ALLIED JOINT DOCTRINE FOR MILITARY POLICE), яка відображає бажання союзників допомагати процесу планування спільних дій для забезпечення ефективності використання засобів військової поліції і стандартизації підтримки операцій з використанням сил військової поліції [13]. З 2007 р. рота військової поліції включена до складу сил швидкого реагування НАТО. Створено Багатонаціональний батальйон військової поліції НАТО (MNMPBAT NATO) за участі якого в серпні 2023 р. пройшли міжнародні навчання країн НАТО та партнерів Agile Spirit 2023 в Грузії. Мета навчань полягала у спільному відпрацюванні завдань у змодельованій бойовій обстановці. До навчань було доєднано багатонаціональну дивізію – Південний Схід (MND-SE), бригаду Литва-Польща-Україна (LITPOLUKR Brigade).

У Польщі знаходиться один із найважливіших навчальних центрів Північноатлантичного Альянсу – Центр передового досвіду у галузі військової поліції ((NATO Military Police Centre of Excellence, NATO MP COE)) у місті Бидгощ, заснований 11 грудня 2013 року. Центр було створено з метою посилення оперативної сумісності військової поліції та жандармерії НАТО у таких сферах як розвиток доктрини та концепції військової поліції; освіта та навчання; дослідження та розвиток; аналіз та досвід; консультування. З 13 по 17 лютого 2023 р. в Польщі відбулась конференція військової поліції НАТО та Форум маршалів НАТО 2023. На зустрічі були присутні і військовослужбовці Військової служби правопорядку Збройних Сил України. «Зустріч високопоставлених офіційних делегатів від країн-членів і партнерів НАТО забезпечує чудову платформу для зміцнення

співпраці та обміну інформацією, вивчення отриманих уроків і найкращих практик, а також розробки спільних стратегій для підтримки навчання, навчань та операцій» [14].

Центр на регулярній основі організовує курси військової поліції НАТО для старших унтер-офіцерів з метою підготовки старших сержант-офіцерів військової поліції до роботи в багатонаціональному середовищі НАТО. Також Центр проводить курси для молодших офіцерів військової поліції з країн-учасниць Альянсу з метою надання початкових знань, посилення міжнародного співробітництва військової поліції НАТО та жандармерії, щоб виробити загальне розуміння відмінностей у можливостях і культурі націй, таким чином підвищивши оперативну сумісність військової поліції в операціях під егідою НАТО.

З 13 по 17 листопада 2023 року Центр передового досвіду військової поліції НАТО провів семінар для аналізу спостережень і уроків, отриманих під час війни в Україні, з метою виявлення прогалин у спроможності та обміну передовим досвідом із вищезазначених конфлікт.

Висновки. Зрозуміло, що створення військової поліції – це лише перший крок, далі буде реформування військової прокуратури та, напевно, створення військових судів. Безумовно такі широкомасштабні реформи будуть потребувати значних фінансових витрат на створення нового органу, зміну багатьох нормативно-правових актів, проведення конкурсів на зайняття посад тощо. Враховуючи те, що реформу доводиться впроваджувати під час активних бойових дій, воєнного стану необхідно враховувати наявність різноманітності та особливості взаємодії різних військових формувань та органів управління; збільшення кількості військовослужбовців та числа військових

підрозділів; потреби в стримуванні збройної агресії спільно військовими формуваннями та правоохоронними органами; обмеженість часу та фінансових ресурсів для створення нового правоохоронного органу та необхідність його кадрового забезпечення; необхідність збереження управління в галузі забезпечення військового правопорядку під час реформування.

Література:

1. *Про Державне бюро військової юстиції: Проект Закону України від 28.01.2022 № 6569 URL:*

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73676.

2. *Про Військову поліцію: Проект Закону України від 15.02.2022 р. № 6569-1 URL:* <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39001>

3. *Концепція реформування кримінальної юстиції України: Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № N 311/2008 URL:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>.

4. *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 20 травня 2016 р №240/2016 URL:* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#Text>.

5. *Міноборони має створити Військову поліцію та впровадити систему керівництва силами оборони, що відповідає стандартам НАТО – Президент URL:* <https://www.president.gov.ua/news/minoboroni-maye-stvoriti-vijskovu-policiyu-ta-vprovaditi-sis-58205>.

6. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань національної безпеки і оборони щодо зміцнення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення об'єднаного керівництва силами оборони держави та планування у сферах національної безпеки і оборони: Проект Закону від 16.02. 2022 №4210.p.URL:* <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219512.html>.

7. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про тимчасову заборону підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги та послуги громадського транспорту, що надаються громадянам України" (справа про комунальні послуги) від 2 березня 1999 року № 2-рп/99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-99>.

9. Конституція України: від 28.06.1996 р. : станом на 01 січ. 2006 р. Київ : Ін Юре, 2006. 144 с. URL: <https://cutt.ly/E1TnSsF>.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України» від 28 серпня 2020 року № 9-р/2020) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-20#Text>.

11. Словник української мови: в 11 томах. — Том 11, 1980. — С. 617.

12. Вашакмадзе М. Особливості військової юстиції: практичне керівництво / Міндія Вашакмадзе – Женева: DCAF, 2018. – с.52.

13. NATO Allied Joint Doctrine for Military Police (AJP-3.21) EDITION A (STANAG 2296 Ed2), 2019. [Online]. Available: <https://nso.nato.int/nso/nsdd/stanagdetails.html?idCover=9002>. Accessed on: June 12, 2019.

14. У Польщі відбулась зустріч військових правоохоронців країн-членів та партнерів НАТО. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/18/u-polshhi-vidbulas-zustrich-vijskovyh-pravoohoronziv-krayin-chleniv-ta-partneriv-nato/>

References:

1. Pro Derzhavne biuro viiskovoi yustytisii: Proekt Zakonu Ukrainy vid 28.01.2022 № 6569 URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73676

2. Pro Viiskovu politisiiu: Proekt Zakonu Ukrainy vid 15.02.2022 r. № 6569-1 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39001>

3. Kontsepsiia reformuvannia kryminalnoi yustytisii Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 8 kvitnia 2008 r. № N 311/2008 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>

4. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 travnia 2016 roku «Pro Stratehichnyi oboronnyi biuletен Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20 travnia 2016 r. №240/2016 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#Text>

5. Minoborony maie stvoryty Viiskovu politisiiu ta vprovadyty systemu kerivnytstva sylamy oborony, shcho vidpovidaie standartam NATO – Prezydent URL: <https://www.president.gov.ua/news/minoboronimaye-stvoriti-vijskovu-policiyu-ta-vprovaditi-sis-58205>

6. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy z pytan natsionalnoi bezpeky i oborony shchodo zmitsnennia demokratychnoho tsyvilnoho kontroliu nad Zbroinymy Sylamy Ukrainy, udoskonalennia obiednanoho kerivnytstva sylamy oborony derzhavy ta planuvannia u sferakh natsionalnoi bezpeky i oborony: Proekt Zakonu vid 16.02. 2022 № 4210.r.

URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219512.html>.

7. Pro tsentralni orhany vykonavchoi vlady: Zakon Ukrainy vid 17 bereznia 2011 roku № 3166-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

8. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Prezydenta Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy "Pro tymchasovu zaboronu pidvyshchennia tsin i taryfiv na zhytlovo-komunalni posluhy ta posluhy hromadskoho transportu, shcho nadaiutsia hromadianam Ukrainy" (sprava pro komunalni posluhy) vid 2 bereznia 1999 roku № 2-рр/99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-99>

9. Konstytutsiia Ukrainy: vid 28.06.1996 r.: stanom na 01 sich. 2006 r. Kyiv: In Yure, 2006. 144 s. URL: <https://cutt.ly/E1TnSsF>

10. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 51 narodnoho deputata Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Uказу Prezidenta Ukrainy «Pro pryznachennia A. Sytnyka Dyrektorom Natsionalnoho antykoruptsiinoho biuro Ukrainy» vid 28 serpnia 2020 roku № 9-r/2020) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-20#Text>

11. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. — Tom 11, 1980. — Stor. 617.

12. Vashakmadze M. Osoblyvosti viiskovoi yustytzii: praktychne kerivnytstvo / Mindiia Vashakmadze – Zheneva : DCAF, 2018. – s.52

13. NATO Allied Joint Doctrine for Military Police (AJP-3.21) EDITION A (STANAG 2296 Ed2), 2019. [Online]. Available: <https://nso.nato.int/nso/nsdd/stanagdetails.html?idCover=9002>. Accessed on: June 12, 2019

14. U Polshchi vidbulas zustrich viiskovykh pravookhorontsiv krain-chleniv ta partneriv NATO. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/18/u-polshhi-vidbulas-zustrich-vijskovykh-pravookhoronziv-krayin-chleniv-ta-partneriv-nato/>

Abstract. The article, taking into account the historical aspect of the problem and international experience, highlights the grounds, arguments in support of and objections to legislative initiatives on the creation of military police as an important constituent element in the system of law enforcement agencies in modern armed forces; the role of the military police in ensuring military law and order, including preventive measures, activities during military conflicts and in peacetime is considered; organizational and functional features of military police operations abroad.

Keywords: police, military police, State Bureau of Military Justice.

Авторська довідка:

Татаренко Галина Вікторівна – кандидат юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля. <https://orcid.org/0000-0001-6291-4455>

Денисенко Галина Олексіївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права СНУ ім. В. Даля. <https://orcid.org/0000-0003-1848-718X>

Стаття надішла до редакції 06 жовтня 2023 р.